

Львівський національний університет імені Івана Франка

ЖЕКАЛО ГАННА ІВАНІВНА

УДК 321:316 (477)

**ПОЛІТИКО-ІНСТИТУЦІЙНІ МЕХАНІЗМИ РЕГУЛЮВАННЯ
ПОЛІТИЧНИХ КОНФЛІКТІВ В УКРАЇНІ**

23.00.02 – політичні інститути та процеси

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата політичних наук

Львів - 2016

Дисертацією є рукопис

Робота виконана на кафедрі політичних інститутів та процесів Державного вищого навчального закладу «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника» Міністерства освіти і науки України

Науковий керівник: доктор історичних наук, професор
Марчук Василь Васильович,
ДВНЗ «Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника»,
завідувач кафедри політичних інститутів та процесів

Офіційні опоненти: доктор політичних наук, професор
Зеленько Галина Іванівна,
Інститут політичних і етнонаціональних досліджень
імені І. Ф. Кураса НАН України,
провідний науковий співробітник

доктор політичних наук, професор
Примуш Микола Васильович,
Донецький національний університет,
завідувач кафедри політології і державного управління

Захист відбудеться «22» квітня 2016 р. о 14 год. на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 35.051.17 у Львівському національному університеті імені Івана Франка за адресою: 79001, м. Львів, вул. Університетська, 1, ауд. 301.

Із дисертацією можна ознайомитися в Науковій бібліотеці Львівського національного університету імені Івана Франка за адресою: 79005, м. Львів, вул. Драгоманова, 5.

Автореферат розіслано «21» березня 2016 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

В. В. Бунь

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. Практично всі суттєві політичні трансформації сучасності так чи інакше проходять в рамках зародження та розвитку певних конфліктних ситуацій. Саме конфлікти є джерелом змін та рушієм поступу. Однак, позитивна роль цього феномену проявляється виключно у випадку його регулювання, у противному разі останні можуть нести значну руйнівну загрозу. Для політичного середовища України проблематика конфліктів та їх регулювання особливо важлива в останні роки.

Саме за останній період держава зазнала територіальних втрат, зіткнулася із актами агресії та насилля, постала перед загрозою економічної катастрофи. Суспільно-політичне життя супроводжується найтривалішими, наймасштабнішими та найгострішими конфліктними проявами, що змінили погляди населення, вплинули на ідентичність українців, трансформували політичний режим, подолали невизначеність інтеграційного розвитку країни та визначили місце держави у міжнародному співтоваристві. Проте, руйнівний потенціал політичних конфліктів в Україні несе серйозну загрозу не лише стабільному розвитку нашої держави та мирному співіснуванню населення, а й цілій системі міжнародної безпеки.

Відтак, на сьогодні стоїть питання про спроможність як державних, так і міжнародних інституцій ухвалювати адекватні та своєчасні рішення, приймати відповідні норми та принципи, використовувати доцільні засоби та методи управлінської діяльності, тобто застосовувати такі механізми, які б сприяли якнайшвидшому врегулюванню та мирному вирішенню конфлікту на Сході, відновленню територіальної цілісності держави та забезпеченню міжнародної безпеки, а також не дозволили б внутрішній суспільно-політичній обстановці трансформуватись у так званий пост конфліктний синдром чи перерости в новий насильницький конфлікт.

Таким чином, актуальність теми дисертаційного дослідження зумовлена необхідністю вивчення політико-правової та інституційної складової регулювання політичного конфлікту, а також переосмислення особливостей впливу на політичну боротьбу в нашій державі, що сприятиме оптимізації системи менеджменту політичних конфліктів, а також пошуку мирних шляхів врегулювання та конструктивних способів вирішення останніх.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження пов'язане із розробкою держбюджетної теми, яку здійснювала кафедра політології Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника – «Етнополітичні трансформації України в контексті інтеграційних процесів Центрально-Східної Європи» (номер державної реєстрації 0112U003106).

Мета і завдання дослідження. Мета дисертаційної роботи полягає у вивченні сутності політичних конфліктів та процесу їх регулювання, визначенні оптимальних політико-правових та інституційних механізмів попередження, врегулювання та розв'язання конфліктів в рамках української суспільно-політичної реальності.

Для досягнення поставленої мети основну увагу в дисертації зосереджено на вирішенні таких завдань:

дослідити еволюцію теоретичного осмислення політичних конфліктів та з'ясувати сучасний стан наукової розробки проблеми;

проаналізувати варіативність визначення основних категорій дослідження;

розкрити суть феномену політичного конфлікту, виявити його якісні ознаки та принципи розвитку, а також продемонструвати складність досліджуваного явища на прикладі політичних конфліктів в Україні;

сконструювати методологічні аспекти дослідження;

виявити суть та структурну характеристику процесу управління політичним конфліктом;

визначити значення політико-дипломатичних та правових механізмів конфліктного менеджменту в Україні;

з'ясувати суть інституціоналізації політичного конфлікту та визначити специфіку реалізації на прикладі політичної боротьби в нашій державі;

дослідити особливості регулювання політичних конфліктів на міжнародному рівні;

розкрити головні проблеми міжнародно-інституційного регулювання на прикладі конфліктів в нашій державі.

Об'єктом дослідження є політичний конфлікт як особливий вид соціального конфлікту.

Предметом дослідження є особливості застосування політичних та інституційних механізмів регулювання конфліктів в умовах вітчизняної політичної реальності.

Хронологічні рамки. *Нижня межа* продиктована розвитком конфліктних подій під час Революції гідності, а саме виникненням феномену «Майдану» та поширенням протестних настроїв, так як ці події продемонстрували перехід на новий етап розвитку нашої держави, змінили внутрішньо-політичну обстановку та зовнішній вектор державного піднесення. *Верхня межа* – вибори до місцевих органів самоврядування 25 жовтня 2015 р. як важливий крок подальшого перезавантаження влади та одна із важливих умов інституційного врегулювання конфліктів.

Методологія дослідження. Методологічну основу механізмів врегулювання політичних конфліктів склали теорія соціального конструктивізму, системно-синергетичний, структурно-функціональний, інституціональні підходи та теорії неоінституціоналізму.

Застосування положень конструктивізму дозволило проаналізувати логіку сучасних конфліктів в Україні, роблячи наголос на суб'єктивному сприйнятті учасників конфлікту та формуванні так званої «зовнішньополітичної ідентичності». Процес регулювання політичного конфлікту розглядався з точки зору системного підходу, який включає певний набір дій, методів, способів, заходів, технологій, що в сукупності представляє собою визначену стратегію впливу на конфлікт з метою його трансформації. Завдяки синергетичному підходу увага акцентувалася на важливості випадкових чинників, які впливають на проходження конфлікту та особливості біфуркаційних ситуацій. Структурно-функціональний підхід сприяв виявленню ступеня єдності та ціленаправленості інститутів влади, інститутів громадянського суспільства та міжнародних безпекових інституцій відповідати конфліктним

викликам та загрозам. Поряд з цим використовувався інституційний підхід та аспекти неінституціоналізму для врахування формальних та неформальних правил взаємодії у конфліктному менеджменті.

Враховуючи складність феномену «політичний конфлікт», у роботі використано загальнофілософські, загальнонаукові та спеціальні методи пізнання, які ґрунтуються на принципах об'єктивності, конкретності, комплексності та взаємозумовленості теоретичного знання та практичних здобутків.

Традиційно у дослідженні застосовано діалектичний метод при вивченні природи та динаміки конфлікту, відтак і дослідженні конкретних механізмів та стратегій впливу на конфлікт, які в першу чергу залежать від його динамічних характеристик. Аналіз документів посприяв у вивченні зусиль сторін конфлікту направлених на його вирішення, виділенні прогалин, прорахунків у нормативному забезпеченні. Інституційний метод характеризував конфліктний менеджмент через роль інститутів, тобто через створені суспільні форми організації та визначені норми, закони, принципи, які регулюють суспільні відносини. Метод порівняння послугував аналізу та виявленню спільних та відмінних рис різних теоретичних шкіл, які пояснювали сутність феномену політичного конфлікту та його значення для суспільного життя, а також теоретичних напрацювань, які розглядали процеси управління, регулювання, розв'язання та інституціоналізації політичних конфліктів. Значна увага приділена емпіричним та вторинним соціологічним методам, а також контент- та івент-анлізу. Концептуальне застосування згаданих методів та підходів дало змогу сформулювати єдину методологічну базу.

Наукова новизна одержаних результатів роботи зумовлена актуальністю пропонованої проблеми, сукупністю поставлених завдань, а також засобами їх розв'язання. Найбільш вагомими здобутками, які відображають внесок авторки у розробку досліджуваної проблематики і визначають наукову новизну, полягають у наступних результатах:

вперше:

- запропоновано авторське визначення поняттю «регулювання політичного конфлікту» як цілеспрямованому впливу на конфлікт з боку управляючих з метою трансформації негативних та руйнівних наслідків конфлікту в конструктивні, а також за для попередження загострення, ескалації чи генералізації конфлікту, врегулювання відкритого протистояння, вирішення та розв'язання проблем, що стоять в основі конфліктного зіткнення;

- здійснено комплексний аналіз основного правового інструменту направлено на вирішення конфлікту на Сході України – Мінських домовленостей; наголошено на тому, що документ суперечить національному законодавству та усталеним процедурам укладання міжнародних договорів, не відображає природу й особливості учасників конфлікту та передбачає нелогічну послідовність етапів вирішення конфлікту і цим самим призводить до розколу суспільства, внутрішньовладних суперечностей та недовіри населення до влади;

- проаналізовано проблемні аспекти нормативно-правового закріплення регулювання конфліктних викликів під час Революції гідності та агресії Росії проти України; наголошено на необхідності функціонування в структурі державного

управління інституції, яка б відповідала виключно за формування стратегії ефективного конфліктного менеджменту (на сьогодні – розробка ефективної стратегії вирішення конфлікту з РФ, а в перспективі займались збором, аналізом, обробкою інформації, виявленням політичних суперечностей, які мають руйнівний характер та розробкою чіткої схеми дій щодо запобігання деструктивним політичним конфліктам);

удосконалено:

категоріальний апарат, зокрема, уточнено, що сутність категорії «конфлікт» визначають такі поняттєві конструкти як «протиріччя», «суперництво», «боротьба», «криза»; наголошено на відмінності понять «збройний конфлікт» та «воєнний конфлікт», що першочергово зумовлена характером використання силового потенціалу, а також понять «війна» та «гібридна війна», де останню доцільно тлумачити як стадію конфліктної ескалації, на якій дипломатичні домовленості цілком можливі, а повномасштабній війні ще можна запобігти; з'ясовано, що термін «регулювання конфлікту» є найбільш загальним поняттям, що відображає аспекти впливу на політичну боротьбу, однак за сукупністю дій ототожнюється із управлінням та менеджментом конфлікту;

рекомедації підвищення рівня дієвості та ефективності механізмів управління політичних конфліктів, а також сформульовано пропозиції щодо оптимізації системи менеджменту політичних конфліктів в українській соціально-політичній реальності, що в основному передбачають скоординованість зусиль на міжнародному рівні та на рівні внутрішньодержавних відносин, а також роль України як ініціатора та активного суб'єкта управління;

виділення сутнісних характеристик політичного конфлікту, зокрема виокремлено специфічні риси, які відрізняють політичний конфлікт від інших суспільних конфліктів – владний аспект, загальнозначущість, наявність ідеологічно-ціннісної основи, законність застосування сили, здатність виступати каталізатором вдосконалення політичної системи та суспільного розвитку завдяки інституціоналізованості;

дослідження різних політичних механізмів впливу на перебіг конфлікту (переговори, політичний діалог, функціонування третьої сторони), зауважено про важливу роль в політичній стратегії регулювання дипломатичних, економічних, гуманітарних, військово-правових заходів й нормативно-правового оформлення та закріплення зусиль, що виступає найголовнішою умовою ефективного регулювання конфлікту.

набуло подальшого розвитку:

становлення нового підходу до розуміння феномену політичного конфлікту, який виявляється в першу чергу у вивченні динамічних змін, які може зазнати конфлікт у процесі впливу на нього, а також у вивченні факторів та детермінант, які спричиняють такі зміни й сприяють ефективному регулюванню;

визначення рівня інституціоналізованості досліджуваних політичних конфліктів, зокрема представлено інституціоналізацію як процес оформлення легальних рамок конфлікту, що в перспективі може трансформувати останній у конструктивний на прикладі Революції Гідності, а також виділено складові

інституціоналізації як стратегії ефективного управління конфліктом на прикладі конфлікту на Сході України;

положення, що система підтримання миру і забезпечення безпеки, яка існувала до сьогодні вичерпала себе, міжнародні безпекові інституції показали слабкість та безрезультативність перед викликами та загрозами сучасності, головними з яких стало поширення нової форми політичної боротьби – гібридної війни, проти якої ще не вироблено ефективних механізмів регулювання, зростання силового потенціалу у процесі регулювання конфлікту, ослаблення ролі міжнародних договорів та суперечності основних принципів міжнародного права, активізація сепаратистських та терористичних рухів.

Теоретичне й практичне значення одержаних результатів. Отримані результати дослідження поглиблюють і систематизують наукові уявлення про політичні конфлікти та особливості впливу на їх розвиток. Теоретичні напрацювання та узагальнення дисертації можуть бути використані у дослідженнях такого складного явища як політичний конфлікт, допомогти в подальшому осмисленню актуальних на сьогодні конфліктів та проблем, які виникають у процесі їх регулювання. Висновки та рекомендації дисертаційного дослідження можуть послужити органам влади в процесі вироблення конструктивної стратегії впливу на конфлікти, зокрема посприяти вибору ефективних політичних механізмів в процесі врегулювання збройної боротьби у східних регіонах держави, допомогти при виробленні нормативного забезпечення конфліктного менеджменту, а також бути використані у процесі розробки оптимальної моделі управління внутрішніми конфліктами, які постійно присутні у політичній системі держави. Крім того, напрацювання дослідження можуть посприяти у виробленні активної зовнішньої політики держави та її ролі у реформуванні міжнародних безпекових інституцій. Матеріали дисертації можуть бути використані в навчальному процесі при підготовці фахівців в галузі політичної науки та доповнити зміст дисциплін соціально-гуманітарного спрямування.

Апробація результатів дисертації здійснена на всеукраїнських та міжнародних наукових конференціях та семінарах: Всеукраїнська науково-практична конференція «Молодь в євроінтеграційних прагненнях України» (м. Івано-Франківськ, 2014); Міжнародна науково-практична конференція «Гуманітарні науки та освіта у XXI ст.» (м. Луганськ, 2014); Всеукраїнська науково-практична конференція «Регіональна політика в контексті європейської інтеграції України» (м. Івано-Франківськ, 2014); Всеукраїнська науково-практична конференція «Людина і суспільство: економічний та соціокультурний розвиток» (м. Рівне, 2014); Міжнародна науково-практична конференція «Етнополітичні трансформації України в контексті інтеграційних процесів Центрально-Східної Європи» (м. Івано-Франківськ, 2014); Всеукраїнська науково-теоретична конференція «Україна перед глобальними викликами сучасності» (м. Харків, 2014); V Всеукраїнська науково-практична конференція «Сучасні соціально-гуманітарні дискурси» (м. Дніпропетровськ, 2015); V Міжнародна науково-практична конференція молодих політологів «Розвиток політичної науки: європейські практики та національні перспективи» (м. Чернівці, 2015); Міжнародна науково-практична конференція «Актуальні питання та проблеми

розвитку сучасної цивілізації: історичні, соціологічні, політологічні аспекти» (м. Херсон, 2015).

Результати дослідження обговорено на засіданнях кафедри політичних інститутів та процесів ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника» і засіданні кафедри теорії та історії політичної науки Львівського національного університету імені Івана Франка.

Публікації. Основні результати дослідження викладені у 16 наукових публікаціях, із них 5 наукових статей у фахових виданнях із політичних наук в Україні, 1 – у виданні іноземної держави (Польща), 1 – в інших наукових виданнях та 9 опублікованих тез доповідей на науково-практичних конференціях.

Структура дисертації обумовлена метою і завданнями, які були визначені в процесі науково-теоретичної розробки теми. Робота складається зі вступу, 4 розділів, 10 підрозділів, висновків і списку використаних джерел. Загальний обсяг роботи становить 225 сторінок, із них 177 сторінок – основний текст, 27 сторінок займає список використаних джерел (261 позиція).

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **Вступі** обґрунтовано актуальність дисертаційної роботи; розкрито зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами; визначено мету і завдання, об'єкт і предмет, методологічні засади дослідження; розкрито ступінь наукової новизни та практичне значення досліджуваної проблеми; також наведено дані про апробацію результатів дослідження та структуру дисертації.

У **Розділі 1 «Гене́за конфліктологічних досліджень та стан наукової розробки проблеми»** проаналізовано теоретичні напрацювання та концептуальні підходи щодо вивчення сутності конфліктів, охарактеризовано актуальний стан наукового осмислення політичних конфліктів та засад їх регулювання, здійснено розгляд праць вітчизняних і зарубіжних науковців щодо вказаної проблематики.

У *підрозділі 1.1 «Ідейно-хронологічні особливості вивчення політичних конфліктів»* окреслено актуалізацію дослідження обраної проблематики, здійснено аналіз досліджень конфліктів як неминучих явищ суспільного буття та подальшого ідейно-теоретичного осмислення конфліктологічного феномену й особливостей впливу на нього.

Еволюційні особливості вивчення політичних конфліктів представлено в сукупності етапів. Над сутністю конфлікту як суспільного явища замислювались ще з періоду Античності, однак до поч. ХІХ ст. вчення про явище конфлікту ще було невиразне, а його розуміння - абстрактне, загальні риси ще були не висвітлені, однак сам конфлікт вважався необхідним і постійним суспільним явищем. Саме цей період є першим етапом осмислення явища конфлікту. В період ХІХ ст. – поч. ХХ ст. відбувається систематизація конфліктологічних знань, формування засад соціологічного розуміння конфлікту завдяки зусиллям Г. Зіммеля, К. Маркса, Ф. Енгельса та ін. Третій етап, хронологічно виражений І половиною ХХ ст. характеризується поширенням в науковому обігу деструктивної концепції конфлікту як соціальної аномалії (погляди Т. Парсонса, Е. Мейо). Наступний період – середина

50-х років ХХ ст. – повернення до конфліктологічної моделі суспільства, в основному завдяки поглядам Л. Козера та Р. Дарендорфа. Спроба формування загальної теорії конфлікту (50-70 ті рр. ХХ ст.) базувалась на вивченні динамічно-структурних та функціональних характеристик конфлікту. Особливо важливими у цьому контексті видаються ідеї К. Боулдінга, зокрема концепція інтегративної допомоги, Дж. Бертона й теорія вродженої конфліктності та обов'язковості превентивних заходів, Й. Галтунга та його роль в теорії миротворчості, Г. Кельмана, засновника теорії про акторів конфлікту, ідеї Г. Шміда, Т. Шеллінга, Р. Коллінза, К. Дойча та ін. Наголошено на поглядах К. фон Бейме та його зусиллях у виокремленні окремої теорії виключно політичного конфлікту.

Грунтовно охарактеризовано сучасний етап вивчення конфліктів, який хронологічно охоплює період кінця 70-х рр. ХХ ст. – поч. ХХІ ст. і базується в основному на питаннях вивчення змін, які може зазнавати конфлікт в процесі свого розвитку та за умов впливу на нього. Особливої актуальності на сучасному етапі набуло вивчення особливостей впливу на конфлікт та засад контролю за ним, що на теоретичному рівні виражається у таких напрямках як теорія управління конфліктом, теорія врегулювання конфлікту, теорія вирішення чи розв'язання конфлікту та теорія трансформації конфлікту.

У підрозділі 1.2 «Наукове осмислення політичних конфліктів та особливостей їх регулювання» комплексно проаналізовано наукову розробку проблематики політичних конфліктів та особливостей впливу на них як зарубіжними так і вітчизняними вченими, сформовано джерельну базу дослідження.

Конфліктна парадигма, яку розвивали західні дослідники в основному зосереджена на вивченні динамічних, суб'єктивних характеристик конфлікту та виявленні факторів, що зумовлюють їх трансформацію, на пошуку шляхів врегулювання та вирішення різних конфліктних ситуацій. У цілому результати досліджень об'єктного поля найбільш широко представлені в працях Дж. Бертона, К. Боулдінга, С. Вольфа, Р. Коллінза, Л. Крісберга, Дж. Скотта, А. Турена, П. Штомпки, К. Фінка, Р. Фішера, У. Юрі та ін. Окремо, слід відзначити, дослідників-практиків О. Берманта, А. Уільямса, М. Херрман, Д. Болла, А. Хеммельмана, Р. Шварца та ін., які зосереджуються на практичних рекомендаціях щодо конкретних конфліктних ситуацій, а саме: вибір стилю лідерства залежно від типу конфлікту; вирішення конфліктів у мультикультурному середовищі; вирішення конфліктів виключно тільки сторонами конфлікту.

Серед вітчизняних вчених вагомий внесок у формування уявлень щодо проблематики конфліктів зробили такі провідні науковці, як Л. Герасіна, А. Бандурка, В. Друзь, І. Ващенко, М. Пірен, Т. Яхно, М. Гетьманчук, Я. Турчин, Є. Тихомирова, С. Постоловський, В. Зібцев, О. Попова, М. Примуш, О. Зінчина, Н. Степанова, С. Яремчук, М. Цюрупа. Варто відзначити ґрунтовні наукові розвідки політичного конфлікту І. Кіянки, Ю. Мацієвського, В. Котигоренка, О. Батрименка, І. Побочого, Г. Перепелиці, С. Шубіна.

Аналіз фахової літератури дозволив виокремити актуалізацію окремих аспектів конфліктного потенціалу, зокрема О. Сичивиця інтерпретує етологічні та психологічні причини воєнних конфліктів, В. Денисенко, В. Климончук розглядають

загострення суперечностей в Україні з точки зору аксіологічної динаміки, Н. Степанова доводить необхідність вивчати політико-конфліктні процеси в Україні у межах теорії соціальної трансформації. Про багатоаспектність сучасного наукового обґрунтування феномену політичного конфлікту свідчать дисертаційні дослідження С. Тихонюк (присвячене взаємозв'язку політичних конфліктів із політичним реформуванням), Я. Короход, Л. Збрицької (вивченню інформаційної складової політичних конфліктів), Д. Шеренговського (конфліктогенності у системі міжнародних відносин). Концептуалізація питання попередження, врегулювання, розв'язання політичних конфліктів розвинута в дисертаційних роботах Ю. Білецької, С. Ростецької, І. Станкевич, О. Москаленка. Важливим акцентом дослідження виступають наукові доробки Г. Сасин, А. Слюсаренко, Є. Магди, Г. Зеленько, які розкривають аспекти останніх конфліктних подій в Україні. Однак, неповторність виявів конфліктного явища несе в собі необхідність у щораз новому його обґрунтуванні, а також пошуку нових способів впливу на нього. Водночас не достатньо наукових розробок є з питань політико-правового аспекту конфліктного менеджменту, особливостей його інституціоналізації.

У Розділі 2 «Концептуально-методологічні основи вивчення політичних конфліктів» розглянуто понятійно-категорійний апарат дослідження, розкрито суть феномену політичного конфлікту його якісні характеристики та засади розвитку, сконструйовано методологічні аспекти роботи.

У підрозділі 2.1 «Теоретико-понятійний апарат дослідження» виявлено підходи до розуміння понять «конфлікт», «політичний конфлікт», наголошено на поліваріантності розуміння цих явищ та необхідності застосування комплексного підходу до їх визначення. Сутність конфлікту визначають такі поняттєві конструкти як «протиріччя», «суперництво», «боротьба», «криза», визначення яких також охарактеризовано у дослідженні.

Наголошено на різниці між поняттями «збройний конфлікт» та «воєнний конфлікт», що особливо важливо в контексті вітчизняної конфліктної реальності, так як вираженням першого є Майдан 2014 р., тоді як конфлікт на Сході – це воєнний конфлікт. Крім того, з'ясовано суть таких понять як «війна», «війна де-факто», «агресія однієї держави проти іншої», «гібридна війна», що також характеризують конфлікт між Росією та Україною.

Категоріальну базу дослідження також становлять такі поняття як «механізми», «політичні механізми», «інституційні механізми», розуміння яких допомагає з'ясувати яку сукупність дій використовують суб'єкти управління у процесі впливу на конфлікт з метою його трансформації.

У підрозділі 2.2 «Концептуальна сутність конфлікту в політичному середовищі» обґрунтовано сутнісні характеристики феномену політичного конфлікту через вивчення предметно-об'єктивної та суб'єктивної складових, виокремлення головних рис, які відділяють конфлікт політичний від інших видів суспільних конфліктів, визначення основних типів та форм політичних конфліктів, рівнів й вимірів їх прояву, динамічних характеристик та функціональної спрямованості.

Визначено, що предметно-об'єктивну складову конфлікту у політичному середовищі представляють суперечності й боротьба за все те, в чому відчувається

дефіцит, у сфері політики, це влада, ресурси, територія, монополія прийняття рішень тощо. Наголошено на поліваріантності класифікацій, а також здатності конфліктів легко переходити з одного типу в інший чи набувати різноманітних форм одночасно. Констатовано факт багатофункціональності явища політичного конфлікту, зокрема доведено, що один і той же конфлікт може одночасно виконувати як позитивні (модернізаційна, стимулююча, стабілізаційна, матеріальна, духовна, комунікативно-інформаційна тощо), так і негативні (руйнівна, послаблююча політичну систему й суспільство, загострююча суспільно-політичні відносини) функції для суспільства й системи, де він виник, при цьому перспектива конструктивності наслідків конфліктів можлива завдяки їх регулюванню. З'ясовано, що динамічні характеристики конфліктів визначаються їх унікальністю або особливістю конкретної конфліктної ситуації. Проте, конфлікти у політичному середовищі окрім загальних для всіх конфліктів стадій мають здатність до генералізації, номінації, переважаючої політизації, ірраціоналізації чи замороження.

У підрозділі 2.3 «Методологічний інструментарій дослідження» визначено методологічну базу роботи, основні підходи та положення на яких вона ґрунтується, показано межі їх застосування та їх роль в успішному досягненні поставлених завдань.

Методологічною основою дослідження є застосування таких підходів як соціально-конструктивістський (зокрема погляди П. Бергера, Т. Лукмана, О. Вендта), що дозволило автору прослідкувати логіку політичних конфліктів в Україні, визначити причини конфлікту у патології соціальної системи; системно-синергетичний, що дозволив розглядати політичний конфлікт та процес його регулювання як цілісну систему, враховуючи важливість випадкових чинників, які сприяли як зміні динаміки конфлікту, так і зміні процесу його регулювання; структурно-функціональний, який допоміг визначити класифікацію політичних конфліктів, сприяв виокремленню структурних елементів конфліктного менеджменту, та зокрема процесу інституціоналізації та виявити роль цих елементів у процесі регулювання; інституційний підхід зорієнтували дослідження на виявлення ролі формальних і неформальних норм та принципів, здатність інститутів відповідати на конфліктні виклики; термінологічний дозволив виокремити та визначити необхідні для комплексного дослідження терміни та категорії.

У Розділі 3 «Державні механізми регулювання політичних конфліктів в Україні» здійснено обґрунтування сутності й структури процесу управління політичними конфліктами, охарактеризовано засади політико-правових та інституційних шляхів впливу на конфлікт, визначено проблеми і перспективи їх застосування в умовах вітчизняної політичної реальності.

У підрозділі 3.1 «Характерні особливості та структура процесу управління політичними конфліктами» визначено, що з метою забезпечення конструктивності та динамічності конфлікту, запобігання негативних чи насильницьких наслідків останнього, конфлікт потребує управлінського впливу, що в основному забезпечується шляхом створення та функціонування ефективних інститутів, прийняття та закріплення нормативно-правових документів та впровадження загальнозначущих рішень. Підкреслено, що управління політичним конфліктом може

здійснюватись на мега-, макро- та мікрорівнях, тобто глобальному, регіональному та державному, а також у двох вимірах – внутрішньому – через поведінку самих сторін конфлікту та зовнішньому – через залучення третьої сторони.

Система управління політичними конфліктами безпосередньо залежить від динамічних характеристик останнього. Так, на початковому етапі боротьби управлінськими діями можна попередити ескалацію чи генералізацію конфлікту (використовуючи засоби побудови довіри та забезпечення безпеки у відносинах, раннє попередження, превентивну дипломатію, превентивну підтримку миру та виховання в дусі миру тощо) або навпаки, сприяти трансформації протиріч у конфлікт. На етапі ескалації конфлікту важливо застосовувати стратегію врегулювання, що в основному полягає в примиренні сторін, припиненні насильства, проте, не вирішує глибинних причин конфлікту. За для повного вичерпання конфлікту, відновлення чи переформатування відносин необхідно використовувати тактику розв'язання чи вирішення конфлікту, що спрямована на виявлення джерел і вияснення причин останніх і містить набір дій для їх викорінення. Стратегія трансформації конфлікту, яку часто відносять до складової конфліктного менеджменту виражає найбільш широкий та повний рівень змін в процесі впливу на конфлікт за для його розв'язання і свідчить про ефективність застосованих механізмів впливу на протиборство.

Підрозділ 3.2 «Політико-правові засади врегулювання та розв'язання політичних конфліктів в Україні» присвячений вивченню перспектив мирних способів впливу на конфлікт, що засновані на компромісі, консенсусі та співробітництві і в основному реалізуються через нормативно-правові й політичні інструменти. Здійснено аналіз політико-правових зусиль інститутів державної влади та громадянського суспільства у напрямку до врегулювання й вирішення політичних конфліктів в Україні. Акцентовано на проблемних моментах застосовуваних механізмів впливу на конфлікт.

Вивчаючи політичну складову регулювання конфліктів, наголошено на важливості у її межах ефективних і ціленаправлених політико-дипломатичних, економічних, гуманітарних, військово-політичних заходів. Реалізація політико-дипломатичних заходів можлива через політичний діалог та роль третьої сторони. У вітчизняному політичному просторі політичний діалог як інструмент регулювання конфліктів здійснювався на мегарівні – Женевський формат переговорів, саміти G8, G20; макрорівні – Мінський та Нормандський формати переговорів; мікрорівні – національний діалог та діалогові пропозиції й форми взаємодії інститутів громадянського суспільства. Заходи економічного характеру, що виступають додатковим елементом до політичної стратегії впливу на конфлікт виражаються в економічній та фінансовій підтримці сторони конфлікту, економічних санкціях, ембарго, бойкотах, встановленні квот і обмежень, митній політиці, заморожуванні рахунків тощо. Заходи гуманітарного характеру (організаційно-правова, матеріальна, психологічна підтримка населення та забезпечення їх безпеки й вільного доступу до інформації) свідчать про рівень підтримки груп населення, що з власної волі чи мимовільно стали учасниками конфлікту, а також визначають можливість інтервенції у конфлікт. Однак, використання гуманітарної допомоги нерідко несе загрозу

ескалації конфлікту, що й продемонстровано на прикладі конфлікту на сході України. Військово-політичні заходи передбачають введення особливих правових режимів, посилення охорони громадського порядку, вилучення незаконної зброї та боєприпасів, створення та координація певних органів, які контролюватимуть військово-політичні відносини тощо і в основному визначають загальну стратегію дій державної влади.

Відзначено, що правові заходи спрямовані не тільки на реалізацію нормативно-правового регулювання конфлікту, а також на сприяння ефективному застосуванню вже існуючих правових документів у конкретному конфлікті, при цьому будь-які політичні механізми впливу за для їх ефективності потребують нормативно-правового закріплення.

У підрозділі 3.3 «Інституціоналізація конфліктів в українському політичному середовищі як стратегія ефективного регулювання» розкрито суть та особливості інституціоналізації політичного конфлікту, виокремлено головні складові, що сприяють трансформації меж конфлікту у регулюючі рамки, інтерпретовано ці складові в контекст політичної боротьби в Україні. Наголошено, що не конфлікт сам по собі і його епізодичні прояви повинні бути інституціоналізовані, але характер і процес регулювання конфлікту.

Зауважено, що під інституціоналізацією політичного конфлікту слід розуміти не тільки формування та функціонування інститутів, органів, які сприяють ефективному вирішенню конфліктів чи нормативно-правове оформлення процесу конфліктного менеджменту, а й організаційне й легальне обрамлення процесу регулювання. Тобто, це в першу чергу такі умови, як сприяння закріпленню у свідомості суспільства сприйняття конфлікту як нормального легітимізованого явища, визнання альтернативності позицій, які перетинаються у конфлікті та визначення статусу сторін конфлікту й рівня їх підтримки, співвідношення процесу регулювання із соціальною реальністю, де він відбувається, можливість використання конституційних підходів до конфліктів, а також сприяння засвоєнню учасниками конфлікту певних правил вступу в силу їх боротьби та їх самоорганізація у процесі розвитку конфлікту. Крім того, інституціоналізація конфлікту передбачає використання певних політико-дипломатичних форм взаємодії – переговорів, ролі третьої сторони у пошуку та впровадженні ефективної концепції регулювання, зокрема посередництва та арбітражу. З'ясовано, що складові інституціоналізації політичного конфлікту досить часто можуть мати суперечливий та дискусійний характер (проект змін до Конституції як умова вирішення конфлікту на Сході України, суперечлива роль Росії як третьої сторони у конфлікті, референдум про самовизначення Криму) або виступати джерелом ескалації конфлікту.

Розділ 4 «Міжнародний аспект регулювання політичних конфліктів в Україні» присвячений вивченню особливостей впливу на політичний конфлікт на міжнародному рівні, зокрема з боку міжнародних організацій та окремих держав як третьої сторони у конфліктах, з'ясовано основні проблемні моменти та можливі загрози пов'язані із забезпеченням міжнародної безпеки, які підтвердились в контексті регулювання конфліктів в Україні.

У підрозділі 4.1 «Механізми впливу міжнародних інституцій як третьої сторони у процесі регулювання конфліктів» розглянуто основні форми впливу міжнародних організацій та окремих держав крізь призму функціонування третьої сторони на політичні конфлікти, визначено правові межі інтервенції у конфлікт, виокремлено конкретні механізми впливу міжнародних інституцій на політичні конфлікти в Україні та рівень їх ефективності в процесі конфліктного менеджменту.

Беручи до уваги як внутрішній так і міжнародний характер політичних конфліктів в Україні з'ясовано, що роль третьої сторони у процесі регулювання боротьби потрібно оцінювати в контексті трьох найважливіших питань: по-перше, на якому рівні здійснює свою діяльність третя сторона, де виявлено, що офіційний рівень суб'єктів регулювання має найбільш результативний характер, однак неофіційні, так звані «кулуарні» домовленості стають основою для подальшого офіційного затвердження; по-друге, які засоби використовує третя сторона у процесі регулюванні конфлікту, при цьому з'ясовано, що дипломатичні засоби є найважливішим механізмом впливу на конфлікт, однак непримусові засоби впливу ефективні у внутрішньому конфлікті, зовнішній характер конфлікту, особливо військовий потребує механізмів примусового значення; по-третє, який характер носить вплив третьої сторони, що стає причиною того факту що рекомендаційні документи міжнародних організацій показують їх неієздатність у регулюванні конфліктів та неспроможність відповідати на виклики та загрози міжнародного порядку, а Рада Безпеки ООН, яка єдина має право запроваджувати обов'язкові для виконання рішення потребує реформування.

У підрозділі 4.2 «Інституційні аспекти і проблеми регулювання політичних конфліктів в Україні в контексті міжнародної безпеки» визначено основні засади ефективності регулювання політичних конфліктів завдяки впливу міжнародних організацій та норм міжнародного права, проаналізовано основні проблеми та загрози, які постали в контексті регулювання політичних конфліктів в Україні на міжнародному рівні, здійснено спроби узагальнити головні завдання для оптимізації зусиль у напрямку ефективного врегулювання та конструктивного вирішення існуючих політичних конфліктів та попередження можливих.

Наголошено, що ефективність міжнародних інституцій в процесі регулювання конфліктів в основному визначається такими обома критеріями як можливість впливати на політику сторін конфлікту та можливість правомірно та ефективно втручатись у боротьбу з метою врегулювання й вирішення.

Завдяки аналізу ролі міжнародних інституцій у процесі регулювання конфлікту в Україні та ефективності їх залучення у недалеку в історичному контексті регіональні політичні конфлікти, узагальнено основні проблеми, що постали перед міжнародною спільнотою. В першу чергу це сумнів безкорисливості третьої сторони у процесі регулювання конфліктів, відстоювання односторонніх інтересів; слабкість та неієвність окремих принципів міжнародного права, зокрема суперечливість права нації на самовизначення та права на суверенітет, територіальну недоторканість та невтручання, узгодженість питання миротворчості та інтервенції на практиці та право окремої держави на військову інтервенцію; обмеженість можливостей ООН як у ресурсному плані, так і у сенсі політичної самостійності, неупередженості та свободи;

слабкість регіональних безпекових інституцій, зокрема ОБСЄ через виключно спостережливий характер впливу на конфлікти; зволікання із застосуванням правомірних механізмів впливу на політику сторін конфлікту. А недотримання умов Будапешського меморандуму країнами-гарантами продемонстрували факт руйнування існуючої системи міжнародної безпеки, зростання силового потенціалу у процесі регулювання конфлікту, ослаблення ролі міжнародних договорів та суперечності основних принципів міжнародного права, активізацію сепаратистських та терористичних рухів.

ВИСНОВКИ

Відповідно до сформульованої мети і завдань дослідження одержано такі результати:

1. З'ясовано, що ще з періоду Античності конфлікт вважався необхідним і постійним суспільним явищем, що зумовило постійну актуалізацію дослідження цього феномену. В контексті розгляду сучасного стану науково-теоретичного вивчення конфлікту, констатовано про виокремлення нового підходу, який зосереджений на питаннях контролю над конфліктними ситуаціями, а прикладний аспект цієї проблеми обумовлений виявленням факторів, які змінюють динамічні характеристики конфліктів та інструментів й технологій, які здатні регулювати їх проходження. Зокрема виділено чотири концептуальні напрямки досліджень у сучасній західній науці: теорія управління конфліктом, теорія врегулювання конфлікту, теорія вирішення чи розв'язання конфлікту і теорія трансформації конфлікту. Визначено, що вітчизняна конфліктологічна розвідка все ще далеко відстає від досягнень західних науковців, але це не заперечує факту про значне підвищення рівня теоретико-емпіричного досягнення у викладі питань, що стосуються конфліктів та політичних конфліктів зокрема в останні роки.

2. При розгляді різноманітних підходів до розуміння явища «конфлікт», виявлено, що, в основному його характеризують як перехід протиріч у відкриту форму зіткнення сторін через різноманітні причини чи проблеми. Досліджено, що варіативність дефініювання поняття «політичний конфлікт» визначається такими складовими як владний аспект, тобто боротьба за політичне панування, володіння чи розпоряджання ресурсами, можливість прийняття рішень та встановлення легітимності; суб'єктивна складова, тобто проходження у політичній сфері та між політичними суб'єктами; врахування загальносуспільного та загальнодержавного інтересів у конфлікті.

3. З'ясовано, що політичний конфлікт – це комплексне складне явище, яке не має чітко виражених меж, легко переходить з одного конфліктного поля в інше, володіє здатністю набувати ознак інших видів соціальних конфліктів та одночасно може здійснюватися на різних рівнях, виявляючи тенденцію до генералізації; має поліфункціональний суперечливий характер і одночасно може виконувати як деструктивні так і конструктивні функції, що залежить від рівня інституціоналізації; володіє динамічними особливостями, які визначаються унікальністю конфлікту та

зовнішніми факторами. Доведено, що складність цього феномену окрім сутнісних характеристик, виражається у різноманітності критеріїв типологізації політичних конфліктів а також здатністю відноситись до кількох типологічних груп одночасно, що продемонстрували приклади конфліктів в Україні.

4. З метою ефективності та результативності дослідження сформовано методологічний інструментарій, який передбачає вивчення сутності політичного конфлікту та особливостей його політико-інституційного регулювання за допомогою теорії соціального конструктивізму, системного-синергетичного, структурно-функціонального, інституційного, термінологічного підходів. Більшою чи меншою мірою послужили діалектичний метод, логіко-семантичний, історичний метод, а також сукупність спеціальних методів.

5. Узагальнено, що суть процесу управління зводиться не тільки до впливу на конфлікт та контролю за ним, а охоплює також вплив на учасників конфлікту, що в перспективі веде до трансформації конфлікту та включає попередження чи запобігання конфлікту (або навпаки сприяння ескаляції конфлікту), його врегулювання та розв'язання чи вирішення. В контексті вивчення сутності цього процесу визначено предметно-об'єктивну складову явища управління політичних конфліктів, це, зокрема, сукупність політичних відносин, процесів, механізмів, спрямованих на вчасне попередження, мирне врегулювання та ефективне вирішення політичного конфлікту, тоді як предметом управлінського процесу по відношенню до політичного конфлікту виступають інтереси, цілі та прагнення суб'єктів управління. Значну роль в управлінні конфліктом окрім безпосередніх сторін та третьої сторони здатні відігравати так звані приховані учасники (як приклад роль Росії на початкових етапах конфлікту на Сході). Наголошено, що система управління конфліктами здатна одночасно робити конструктивними відносини одного рівня та відображатись у негативних наслідках у відносинах іншого рівня, що свідчить про суперечливий характер останньої.

6. Відзначено, що політико-правові зусилля, спрямовані на врегулювання конфліктів не дали очікуваних результатів. Політичні переговори між опозицією та владою під час Революції Гідності та Угода про врегулювання кризи не підтрималися суспільством; Мінські, Женевські та Паризькі домовленості, а також угоди і комплекси заходів розроблені для імплементації цих домовленостей спрямовані на врегулювання конфлікту на Сході України тільки на певний час призупиняють насильство, однак багаторазово порушуються сторонами конфлікту і в кінцевому випадку не призводять до остаточного врегулювання конфлікту. Мінські угоди як основний політико-правовий інструмент регулювання «гібридної війни» на території України суперечить законодавству держави, зокрема унітарності, визначеній Конституцією а також основним принципам укладання міжнародних договорів (підписаний неофіційними представниками державної влади та не засвідчений підписами керівників держав, не ратифікований парламентом). Сукупність дій, визначених домовленостями суперечить загальному алгоритму врегулювання й вирішення конфліктів. Угоди не відображають природи та основних сторін конфлікту, а анексія Криму Росією взагалі не розглядається.

Нормативно-правове забезпечення процесу управління конфліктами на державному рівні, що є найголовнішою умовою дієвості всіх інших заходів супроводжується певними проблемними моментами, зокрема створенням «неякісних» чи поспішливих законів, відставанням законодавчого процесу від реальної конфліктної динаміки, суперечливістю прийнятих нормативних документів один одному, Конституції України та усталеним правилами, принципам і нормам політичних відносин, наявністю зовнішнього тиску, несприйняттям правового документу всіма суб'єктами конфлікту, а також протиріччями з приводу внесення самих правових поправок (зокрема що стосується змін до Конституції України).

Зусилля спрямовані на гуманітарну сферу потребують більшої уваги з боку держави на переселенців й учасників конфлікту, організаційно-правового забезпечення їх життєдіяльності й безпеки, розробки й реалізації ефективної інформаційної політики в східних областях, а також на підвищення рівня комунікативних можливостей між владою та населенням. Військово-політична складова заходів виявилася у непослідовності заходів з боку влади, зокрема що стосуються введення особливого режиму чи стану. Однак, офіційне неоголошення війни та воєнного стану сприяли у виборі мирного й демократичного шляху вирішення конфліктів й забезпечило ширший вибір засобів за для регулювання конфлікту.

Аналіз політичної ситуації засвідчив, що під час періодів ескалації й загострення військового конфлікту на Сході держави зусилля політичної еліти держави зосереджувались на пошуку способів та методів регулювання останнього, однак у моменти «затишся» протиріччя внутрішньо-горизонтального почали переходити у відкриту фазу, що зумовлює необхідність звернути увагу на стратегію попередження ескалації конфліктів. Крім того, зауважено високий рівень недовіри з боку населення до владних інституцій та їх ролі у регулюванні конфліктних проявів, однак зросла підтримка до функціонування інститутів громадянського суспільства, які на фоні конфліктних ситуацій засвідчили про свою зорганізованість, активність, здатність вчасно реагувати на конфліктні виклики та задовольняти інтереси населення.

7. Вивчаючи політичну боротьбу в Україні, констатовано про високий рівень інституціоналізованості внутрішнього конфлікту – Євромайдану й Революції Гідності, що сприяло порівняно швидкому врегулюванню конфлікту та конструктивному вирішенню останнього, перезавантаженню влади, безперешкодному формуванню коаліції та підвищенню рівня розвитку громадянського суспільства. Високий рівень інституціоналізації доводять такі чинники: сприйняття конфлікту широкими масами населення як важливої передумови змін та реформ, чітке виявлення груп інтересів та висунення ними своїх вимог, розширення громадянської активності та формування суспільства у сильні громадянські організації й групи, формування інституцій державною владою для швидкого здійснення реформ, визначна роль ЗМІ та соціальний мереж у поширенні достовірної інформації а також врегулювання конфлікту за допомогою такої інституційної форми взаємодії як вибори. Наголошено, що функціонування Майдану як легалізованого елемента політичного процесу свідчить про інституційне оформлення суспільних рухів. Легітимація сторін конфлікту, створення норм та

правил, які б сприймалися і дотримувалися усіма учасниками конфлікту, формування інститутів, які б мали вплив на розвиток конфлікту а також на самих суб'єктів конфлікту, а рішення й пропозиції яких мали б авторитет для кожної зі сторін – головні завдання інституціоналізації як стратегії регулювання збройного конфлікту з Росією.

8. Визначено, що головний спосіб, який використовує третя сторона, тобто міжнародна спільнота за для регулювання політичних конфліктів в Україні – це посередництво. З'ясовано, що основними інструментами впливу міжнародних інституцій та окремих держав виступають, у внутрішньому конфлікті – офіційне міжнародне засудження порушення прав людей з боку уряду, використання як мирних, так і примусових заходів у формі санкцій як обов'язок покарання за злочини проти людяності. Зважаючи на міжнародний характер конфлікту на Сході України, міжнародною спільнотою використовується значно ширший набір інструментів, однак їх ефективність на сьогодні є сумнівною. Зокрема, міжнародних слідчих комісій як організаційних структур миротворчості виявились недостатньо, крім цього їх робота часто піддавалась критиці через наявність російських представників у місіях. Санкції (політичні, економічні) як примусовий засіб держав та міжнародних організацій виявили свою малорезультативність через стриманий чи обмежений характер, відкладений на майбутнє результат а також стійку матеріальну та фінансову позицію РФ. Резолюції, заяви, звернення не сприяли зміні агресивної політики РФ, в основному через свій рекомендаційний характер, а роль Ради Безпеки ООН, рішення якої можуть носити обов'язковий характер потребує реформування через нездатність відповідати на сучасні виклики та загрози.

9. В інституційно-правовому вимірі міжнародного конфліктного менеджменту постали такі проблеми: необхідність переосмислення основних норм та принципів міжнародного права що суперечать один одному або не відповідають сучасним реаліям; сумнів безкорисливості третьої сторони у конфлікті, упередженість деяких країн, відстоювання сильними країнами власних позицій та вигідних для них інтересів; декларативний характер більшості документів, прийнятих міжнародними організаціями, необхідність реформування структури та принципів роботи основних безпекових організацій. А основним викликом на сьогодні є нова форма політичного конфлікту – «гібридна війна».

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові статті, опубліковані у фахових виданнях:

1. Жекало Г. І. Міжнародні організації у політичних протиріччях та конфліктах сучасної України: концепція досліджень / Г. І. Жекало // Гілея. – 2014. – Вип. 86 (7). – С. 330–334.
2. Жекало Г. І. Європейський вектор політики України та позиції громадян щодо інтеграції / Г. І. Жекало // Панорама політологічних студій : науковий вісник Рівненського державного гуманітарного університету. – Рівне : РДГУ, 2014. – Вип. 12. – С. 123–130.

3. Жекало Г. І. Природа та сутність політичного конфлікту // Г. І. Жекало. – // Грані: наук.-теор. та гром.-політ. альманах / [редкол. : С. А. Квітка (голов. ред.) та ін.]. – Дніпропетровськ : Грані, 2015. – № 3 (119). – С. 45-50.

4. Жекало Г. І. Теоретичні аспекти вивчення політичних конфліктів // Г. І. Жекало. – Вісник Дніпропетровського університету. Сер. : Філософія. Соціологія. Політологія. – Дніпропетровськ : Видавництво «Іновація», 2015. – № 1 (23). – С. 54-62.

5. Жекало Г. І. Проблема типології політичних конфліктів // Г. І. Жекало. – Вісник Львівського національного університету ім. І. Франка (Серія: Філософсько-політологічні студії) – 2015. – Вип. 7. – С. 160-168.

Стаття, опублікована у виданні іноземної держави:

6. Gekalo H. European Revolution as a Will to Change Life and to Restore Justice in Ukraine / H. Gekalo // Spheres of culture (Journal of Philological, Historical, Social and Media Communication, Political Science and Cultural Studies). – Lublin, 2014. – Vol. VIII. – P. 456-464.

Статті в інших наукових виданнях:

7. Жекало Г. І. Основні підходи до визначення поняття «конфлікт» / Г. І. Жекало // Схід : аналітично-інформаційний журнал. – № 2 (134). – Маріуполь, 2015. – С. 56-61.

Матеріали наукових конференцій:

8. Жекало Г. І. Позиція ЄС щодо політичних конфліктів в сучасній Україні / Г. І. Жекало // Молодь в євроінтеграційних прагненнях України : матер. Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Івано-Франківськ, 20 лютого 2014 р.). – Івано-Франківськ, 2014. – С. 238-242.

9. Жекало Г. І. Протиріччя між громадянами України щодо вектору зовнішньої політики держави [Електронний ресурс] / Г. І. Жекало // Людина і суспільство: економічний і соціокультурний розвиток : матер. Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Рівне, 20-21 березня 2014 р.). – Рівне, 2014. – № 1-2. – Режим доступу : http://univerua.rv.ua/naukova_robota/volynski_naukovi_studii/nv1_2_2014.php

10. Жекало Г. І. Особливості політичних протиріч та конфліктів в сучасній Україні / Г. І. Жекало // Гуманітарні науки та освіта у XXI ст. : матер. Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Луганськ, 10-11 квітня 2014 р.). – Луганськ, 2014. – С. 106-110.

11. Жекало Г. І. Роль НАТО в Революції 2013-2014 років в Україні / Г. І. Жекало // Етнополітичні трансформації України в контексті інтеграційних процесів Центрально-Східної Європи : матер. Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Івано-Франківськ, 22-23 травня 2014 р.). – Івано-Франківськ, 2014. – С. 290-294.

12. Жекало Г. І. Причини політичних конфліктів / Г. І. Жекало // Україна перед глобальними викликами сучасності (XXVII Харківські політологічні читання) : матер. Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Харків, 5 червня 2014 р.) // Вісник Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого». – Харків, 2014. – № 4 (23). – С. 348-350.

13. Жекало Г. І. Питання співвідношення понять «конфлікт», «протиріччя» чи «суперництво» / Жекало Г. І. // Регіональна політика в контексті європейської

інтеграції України : зб. матер. Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Івано-Франківськ, 12 вересня 2014 р.). – Івано-Франківськ, 2014. – С. 16 – 20.

14. Жекало Г. І. Розвиток теорії конфлікту у західній науковій думці / Г. І. Жекало // Сучасні соціально-гуманітарні дискурси : матер. V Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Дніпропетровськ, 21 березня 2015 р.). – Дніпропетровськ : ТОВ «Інновація», 2015. – Ч. 1. – С. 14-18.

15. Жекало Г. І. Функціональність політичного конфлікту / Г. І. Жекало // Розвиток політичної науки: європейські практики та національні перспективи : матер. V Міжнар. наук.-практ. конф. молод. політ. (м. Чернівці, 26 березня 2015 р.). – Чернівці : Букрек, 2015. – С. 65-69.

16. Жекало Г. І. Основні методи досліджень політичних конфліктів / Г. І. Жекало // Актуальні питання та проблеми розвитку сучасної цивілізації: історичні, соціологічні, політологічні аспекти : матер. Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Херсон, 17-18 квітня 2015 р.). – Херсон : Видавничий дім «Гельветика», 2015. – С. 164-165.

АНОТАЦІЯ

Жекало Г. І. Політико-інституційні механізми регулювання політичних конфліктів в Україні. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата політичних наук за спеціальністю 23.00.02 – політичні інститути та процеси. – Львівський національний університет імені Івана Франка, Львів, 2016.

У дисертації здійснено комплексне дослідження політико-правових та інституційних засад регулювання конфліктів у вітчизняному політичному просторі, охарактеризовано ефективність зусиль як на державному, так і на міжнародному рівні.

Проаналізовано ідейно-хронологічні особливості осмислення політичних конфліктів та засад їх регулювання, з'ясовано актуалізацію дослідження у науковому просторі. Досліджено концептуальну сутність конфлікту у політичному середовищі, а також суть та структурну характеристику процесу управління конфліктами.

Виявлено проблемні моменти, які постали в процесі застосування політичних заходів впливу на конфлікти та правового їх оформлення. З'ясовано актуальні виклики та загрози системі міжнародної безпеки, що підтвердилися із трансформацією гібридного конфлікту в Україні. Здійснено спроби узагальнити головні завдання та розробити рекомендації для оптимізації зусиль у напрямку ефективного врегулювання та конструктивного вирішення існуючих політичних конфліктів та попередження можливих.

Ключові слова: політичний конфлікт, політичні протиріччя, регулювання політичних конфліктів, інституціоналізація політичного конфлікту, агресія Росії проти України, Революція гідності.

АННОТАЦИЯ

Жекало Г. И. Политико-институциональные механизмы регулирования политических конфликтов в Украине. - На правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата политических наук по специальности 23.00.02 – политические институты и процессы. – Львовский национальный университет имени Ивана Франко, Львов, 2016.

В диссертации осуществлено комплексное исследование политико-правовых и институциональных основ регулирования конфликтов в украинском политическом пространстве, охарактеризованы эффективность усилий как на государственном, так и на международном уровне.

Исследована эволюция теоретического изучения политических конфликтов, выявлены особенности современного этапа научной разведки проблематики конфликтов в политической среде, что теоретически выражается в таких направлениях как теория управления конфликтом, теория урегулирования конфликта, теория разрешения и теория трансформации конфликта. Выяснено научно-теоретическую разработку проблемы зарубежными и отечественными учеными.

Детализировано вариативность таких основных категорий исследования как конфликт, политический конфликт, противоречие, кризис, политический механизм, институциональный механизм и др. Изучено концептуальную сущность политического конфликта через выделение предметно-объективной и субъективной составляющих, изучение динамических, функциональных характеристик, основных типов и форм проявления. Выделены специфические черты, которые отличают политический конфликт от других общественных конфликтов, это в частности властный аспект, общезначимость, перспектива конструктивных последствий в результате регулируемости и институционализированности, законность применения силы.

В диссертационном исследовании сосредоточено значительное внимание на выявление роли политико-дипломатических механизмов конфликтного менеджмента в Украине. Отмечено использование в рамках политической стратегии влияния на конфликт таких инструментов как политический диалог, роль третьей стороны, меры дипломатического, экономического, гуманитарного, военно-правового характера и нормативно-правового их оформления и закрепления, что выступает главным условием эффективного регулирования конфликта. Выяснено проблемные моменты, которые снижают уровень действенности и эффективности механизмов управления политическими конфликтами в Украине. Осуществлен комплексный анализ основного правовому инструменту направленного на разрешение конфликта на Востоке Украины - Минских договоренностей; отмечено, что документ противоречит национальному законодательству и устоявшимся процедурам заключения международных договоров, не отражает природу и участников конфликта и предусматривает нелогичную последовательность этапов решения конфликта и тем самым приводит к расколу общества, внутривластных противоречий и недоверия населения к власти.

Выяснено суть и составляющие институционализации политических конфликтов, определен уровень институционализированности политических конфликтов в Украине. Отмечено значительную роль институтов гражданского общества в процессе регулирования политических конфликтов, которые на фоне конфликтных

ситуаций засвидетельствовали свою организованность, активность, способность своевременно реагировать на конфликтные вызовы и удовлетворять интересы населения.

В контексте рассмотрения основ регулирования политических конфликтов на международном уровне выделены основные формы и инструменты влияния международных организаций и отдельных государств через призму функционирования третьей стороны на политические конфликты, определены правовые рамки интервенции в конфликт, обнаружены угрозы которые представляет для международного мира и безопасности гибридная война в Украине, отмечено на проблемах в институционально-правовом измерении международного конфликтного менеджмента, которые подтвердились после конфликта в нашем государстве а также предложен ряд рекомендаций по оптимизации стратегии регулирования конфликтов которые в первую очередь заключаются в активной роли Украины как субъекта международных отношений, координации усилий как на государственном, так и на международном уровне. Отмечена необходимость функционирования в структуре государственного управления учреждения, соответствующей исключительно за формирование стратегии эффективного конфликтного менеджмента.

Ключевые слова: политический конфликт, политические противоречия, регулирования политических конфликтов, институционализация политического конфликта, агрессия России против Украины, «Революция достоинства».

SUMMARY

Zhekalo G. I. Political and institutional mechanisms of political conflicts regulation in Ukraine. – Manuscript.

A dissertation for a Candidate's degree of political sciences in a specialty 23.00.02– Political Institutions and Processes. – Ivan Franko National University of Lviv, Lviv, 2016.

The thesis presents a complex research of political, legal and institutional framework of conflicts regulation in Ukrainian political space, describes the effectiveness of efforts both at national and international levels.

The ideological and chronological peculiarities of political conflicts study are analyzed, also is revealed actualization of research in scientific space. It is defined the nature of conflict in the political environment, and the nature and structural characteristics of the conflicts management.

In the thesis are identified points that emerged in the application of political impact on conflicts and their legal registration. In dissertation current challenges and threats to international security are found, confirmed with the transformation of hybrid conflict in Ukraine. Are summarized the main objectives and recommendations for optimization efforts towards effective regulation and constructive political solutions of existing conflicts and preventing possible ones.

Keywords: political conflict, political contradictions, regulation of political conflicts, institutionalization of political conflicts, aggression of Russia against Ukraine, «Revolution of Dignity».